

EN TILLBAKABLICK

TAL FÖR LUNDS STUDENTER VID TEGNÉRFESTEN 1945

Av professor GEORG ANDRÉN, Lerum

JAG har självklart icke kommit hit för att till Lunds akademiska ungdom förmedla någon gammalmans visdom och klokskap. Visheten är icke en bedagad skönhet, som med förkärlek håller sig till äldre och medelålders herrar. I sällsynta stunder uppsöker den oss alla — men den bevarar så väl sin anonymitet, att vi ofta icke ana, vilket dyrbart besök vi haft. Det utsökta extrakt ur erfarenhet och tanke, som vi kalla vishet, står som allt annat under relativitetens lag. Den har visserligen som regel mycket litet att göra med dagens modesanningar, ty den bär i sina veck en flik av den djupa människokunskap, som är evig och oföränderlig. Men den är också ett tidens barn, som kommer med olika budskap till olika sekler, till olika åldrar och till olika människor. Alla bära vi på olika möjligheter; att bringa dem i dagen och att förverkliga dem i överensstämmelse med tidens och lägets behov, det är vår individuella vishet. Men hur många utav oss mäktade att lösa denna uppgift?

En skotsk författare har sagt, att där unga och gamla komma överens, icke där de skilja sig åt, ligger visdomen. Detta första försök till en orientering i vishetens rike är uppenbarligen felaktigt. Visdomen tager mera sällan sin plats bland de allmänna fördomarna. Jag fruktar, att mången vis man gått bort, oförstådd av både unga och gamla.

Men i dag fråga vi icke efter vad som är vist för den ena eller den andra av oss. Ni unga har just kastat en tärning och bestämt Eder för akademiska studier. Det är ett stort och ett stolt val. Det är ett stort val för dem, som därmed ha bestämt sitt kommande yrke. Det är ett stolt och ett äventyrligt val för dem, som kommit hit för att finna sanningen på de vetenskapliga studiernas ofta törnbeströdda väg. Ni ha kommit till dessa studier under ett år, då frihetens länge förmörkade och förnekade stjärna ännu en gång har börjat lysa över horisonten.

I evärderliga tider skall man minnas detta år. Kommande världsåldrars geologer skola måhända i Hiroshima finna egenomliga spår av en naturkatastrof, där kosmiska krafter synas ha drivit sitt spel. Kommande tiders arkeologer skola i stora delar av Europa konstatera en kulturförstörelse av ojämförliga mått, som kan dateras till 1900-talets mitt. Och sentida historiker skola grubbla över orsakerna till den förvirring, förvildning och förnedring, som under dessa senaste decennier gått fram över några av Europas kulturfolk. Vi stå själva inför samma gåtfulla problem.

Redan grannskapet gör den *tyska frågan* till ett väsentligt problem för oss svenskar. För svensk kultur och svensk politik kan det problemets lösning icke vara en likgiltig sak. Våra möjligheter att påverka utgången torde emellertid vara så gott som obefintliga.

Aldrig har världen bevittnat ett misslyckande i större format än nazismens. Man gick ut för att skapa en ny ordning; det har blivit ett kaos utan like. I Europas namn, som man cyniskt missbrukade, ville man organisera ett samordnat Europa under tysk hegemoni. Tyskland är krossat som aldrig förr; Europa är splitttrat och söndertrasat mera än någonsin, men på en punkt är det samlat: i sitt rödglödgade hat mot nazismen och Tyskland. Hitler hävdade det tyska folkets överlägsenhet över alla andra nationer; nu ligger det avslöjat i sin djupaste och skamligaste förnedring, utstött ur gemenskapen, fattigt, föraktat, avskytt. Det nya Europa skulle styras av en tysk elit under Hitlers ledning och med vasaller i olika länder. Vilken elit och vilka vasaller blev det icke? Det nya Tyskland skulle krossa bolsjevismen och utgöra Europas bålverk mot »Asiens horder», som slagordet ljöd, och det skulle utestänga England och Amerika från allt inflytande på Europas heliga mark. Aldrig ha Ryssland, England och Amerika haft en större makt över kontinenten än i dessa dagar. Ruiner — och åter ruiner — äro de delvis oförgängliga minnesmärkena över Hitlers politik, oförgängliga därför, att icke ens modern teknik kan bringa reda och ordning i all bråten. Så stå vi inför ett världshistoriskt misslyckande, utan något motstykke i historien. Vilken stympare och stackare var icke Herostratos, som satte ett tempel i brand, när det fanns en värld? Och hur många äro egentligen de, som icke äro glada över misslyckandet? Det är icke skadeglädje. Det är i stället en djup och äkta tillfredsställelse, därför att mänsklighetens väsentliga värden ha kunnat överleva ett dödligt hot.

Så har Tyskland gått från den totala staten, genom en fruktansvärd terror och inkompetens, till det totala kriget, det totala nederlaget och den totala kapitulationen. Grillparzers grymma prognos om den nya bildningens väg har bekräftats, den väg, som enligt honom skulle gå från humanitet, genom nationalism till brutalitet.

Det går icke — denna gång lika litet som andra gånger — att förklara händelseförloppet som ett tillfälligheternas grymma och meningslösa spel. En kommande historieskrivning står först inför Hitlers personliga gåta: psykopaten, som trodde sig vara övermänniskan och ville bli världserövrare och som lyckades ställa till med en världsbrand, äventyraren, som var lika främmande för religionens som för gentlemannaskapets moral- och humanitetsbegrepp, som släppte lös sina gelikar, traditions- och kulturlösa element ur Tysklands drägg, som i »geopolitisk» förvirring och anakronistisk yra började ett stort erövringskrig icke bara i fel världsdal utan också i fel århundrade, som med den laglöses nihilism och förakt sökte likvidera gamla europeiska moralföreställningar och söndertrasa legaliteten — när de icke kunde brukas som tillhyggen och förevändningar i en imperialistisk politik.

Men detta psykologiska problem är icke huvudproblemet. Det finnes ett annat och större problem: hur har ett stort kulturfolk kunnat förnedra sig till att acceptera och upprätthålla en sådan regim? Det problemet har många aspekter — och jag skall endast beröra en av dem, den ideologiska. Varje idé, som råkade hamna i de nazistiska herrarnas överhettade hjärnor och skrikas ut genom deras överansträngda stämband förvandlades lätt till karikatyrer. Men även den nazistiska ideologien har sin genealogi och som regel kan man känna igen originalen bakom karikatyren. Men framställningen bleve orättvis och missvisande, om man icke samtidigt lät ett *annat Tyskland*, det frihetsälskande och humana Tyskland, komma till tals — *ty det finns också ett sådant*. Vi torde under de kommande åren få höra mycket talas om detta andra Tyskland, som det tredje riket gjorde sitt yttersta för att likvidera.

Jag vill börja med ett par uttalanden från 1800-talets första år, då ett tyskt nationalmedvetande väckts till liv av stora tyska skalder och av kampen mot Napoleons Frankrike. Då skrev Friedrich Schiller — troligen efter den för den tyska nationen hårda freden i Lunéville (febr. 1801) — ett utkast till en lyrisk-dityrambisk dikt, som senare kallats Deutsche Grösse. Kan det tyska folket, som går ut ur kriget utan segerns lager, med självkänsla lyfta

sitt huvud även i umgänget med andra folk, frågar Schiller. Ja, svarar han; »tysken går olycklig ut ur striden, men det, som är hans värde, har han icke förlorat. Det tyska riket och det tyska folket äro två skilda ting. — — — Bortom politiken har tysken byggt upp åt sig ett eget värde, och även om riket går under, så lever den tyska värdigheten okränkta vidare. Denna är en sedlig storhet, den lever i nationens kultur och karaktär och är oberoende av dess politiska öde.»

Vem kan i dag tala om »den tyska värdigheten»? Även Schillers tankar kretsas emellertid kring en tysk världserövring, men av ideellt slag. Tysken är »mänsklighetens kärna», han umgås med »världarnas ande» och är utvald av denna att arbeta på den mänskliga bildningens eviga byggnad och hans språk skall behärska världen. »Jedes Volk hat seinen Tag in der Geschichte, doch der Tag des Deutschen ist die Ernte der ganzen Zeit.» Så klingar även Schillers idealism ut i en andlig universalism, ja, man är nästan frestad säga, en ideell imperialism.

Ungefär samtidigt skrev den unge Hegel ett arbete om Tysklands författning. Under inflytande från Machiavelli betonas här starkt makttanken. Enhet i seder, bildning och språk, medborgarnas frihet och likhet får träda tillbaka för detta enda väsentliga: statens politiska makt. I full konsekvens med denna sin uppfattning behandlar han också krigsmakten omedelbart efter sin inledande analys av statsbegreppet. Här är det icke fråga om »moraliska erövringar». I sitt försvar för Machiavelli klandrar han dem, som med sina trivialiteter kritisera tanken att ändamålet helgar medlen. Ingen principiell skillnad föreligger enligt Hegel mellan knytnävsrätt och politik. Han vill också peka på »den sanning, som ligger i makten». Så får hos Hegel våldet en ideell innebörd — en innebörd, som hans senare filosofi skulle göra allt mera betydelsefull.

Redan något år senare förhärmligar Hegel — i opposition mot Kant — krigens betydelse för »folkens sedliga sundhet». För övrigt kännetecknas Hegels inställning under Napoleonstiden och den begynnande restaurationen av en opportunistisk beredvillighet att utan aktivt ingripande acceptera och försvara historiens egen gång. Denna följsamhet gav under kritiska och oklara tider Hegels politiska uttalanden en betecknande dubbeltydighet. Han hade ingenting av Tegnér's påfallande benägenhet att gå emot tidens ström och opinionens rörelser.

Hegels definitiva filosofi har varit utgångspunkten för olika politiska strävanden. Den tyska socialdemokratien, den ryska kommunismen och den tyska nationalsocialismen ha i denna funnit incitament och inspiration. Staten får hos Hegel en ställning som hos ingen annan filosof. Staten är »den sedliga idéns verklighet» och den absoluta andens högsta manifestation. »Staten är Guds väg i världen», säger Hegel på ett ställe. Så inleder Hegel den statsdyrkan, som i så hög grad utmärkt Tysklands politiska tänkande. När staten sålunda blir det i och för sig förnuftiga, kunna dess handlingar icke dragas inför något främmande forum av vare sig moralisk eller intellektuell art. All kritik är här utesluten; vetenskapen har ingen annan uppgift än den att förstå statens förnuft. Makt och rätt ha här funnit sin absoluta försoning. Makten framträder subtiliserad och spiritualiserad som förnuft, förnuftet förverkligat och konkretiserat som makt. Att denne Hegel utan några hämningar försvarar kriget är icke ägnat att förvåna. »Stålbads teorien» hos Treitschke och andra tyska historiker är i väsentliga delar ett arv från Hegels filosofi. Så betydde Hegels läror för den vaknande tyska nationalitetsandan en väg till idealisering av den maktpolitik, som ledde till det tyska riket.

Kants och Schillers frihetslidelse, deras individualism och idealism blommade i Tysklands politiska idévärld under decennierna före Bismarck. Rättsstatens idé var ofta riktpunkten för det politiska tänkandet och i dess namn bekämpade man Bismarck under den preussiska författningskonflikten. Preussens seger vid Sadowa vände emellertid strömmen. Man rycktes med av den allmänna entusiasmen över de nationella segrarna. Hegels filosofi blev ett medel till försoning med den nya staten och den nya statsläran. Äntligen stod man inför en tysk stat, som icke saknade maktens attribut, och man erinrade sig då Hegels och Rankes satser om den sedlighet och det förnuft, som fanns bakom makten. Ranke själv, ännu fången i en äldre tids idéer, kände sig något tveksam inför det hastigt fullbordade enhetsverket och var icke riktigt säker på dess varaktighet. Den hegelska skolan, även dess liberala läger, hade mindre svårigheter att acceptera Bismarcks vägar och mål. Även utan Hegels hjälp var det för visso möjligt för Bismarck att vinna nya frivilliga bundsförvanter till sin skickliga maktpolitik. En framgångsrik regering, som realiserar länge närda nationella önskemål, behöver icke åberopa sin överensstämmelse med ett visst filosofem, när den vädjar till ett folks känslor,

icke ens när den vädjar till bildningens elit. Kriget 1870/71 fullbordade Bismarcks verk och anslutningen till hans politik.

Bismarcks framgångsrika praxis dominerade, långt in i det liberala lägret, tysk politik ännu vid första världskrigets utbrott. Med sin realpolitiska försiktighet hade han också låtit sitt enhetsverk göra halt vid den tyska nationens historiskt och nationellt betingade gränser — om ock med vissa väsentliga undantag. Tysklands intellektuella elit slöt i stor utsträckning upp omkring Tysklands officiella politik under det första världskriget, icke av tvång utan i frivilligt samförstånd med sitt folk. Även en kulturpersonlighet som Thomas Mann, Hitlers kanske bittraste motståndare under det andra världskriget, gjorde det.

Vi behöva icke dröja vid de karikatyrer, som Hitler och hans män ha givit världen av äldre tyska idéer. Vi känna dem alltför väl. Vi se nu också resultatet. Männen är borta, deras tankar äro komprometterade, deras verk är raserat. Allt som de rört vid har blivit nedsmutsat. Världen står inför en renings- och uppbyggnadsuppgift av oerhörda mått.

I Europas olika länder försiggår för närvarande en renings- och rensningsaktion. Man vill tvätta bort den nazistiska smutsen — och reningen sker med olika medel och i växlande omfattning. I vårt eget land har man i princip sedan gammalt låtit tankarna vara fria — det är endast handlingar, som här äro straffbara. Men även ord kunna ibland ha karaktären av handlingar. Här går en ömtålig gräns, med många problem. Till många av våra svenska nazister är man frestad att rikta ett ord av Tegnér — och hans filippiker ha understundom en sådan skärpa, att de kunna vara straff nog. Tegnér skrev i sin berömda dikt Lorenzo Hammarspik:

Du på den tyska dumhet är
vår svenska barometer.

Det är detta — och ingenting annat — de ha varit. Vad de skulle ha *blivit* i en mera kritisk situation, därom kunna vi icke mycket veta. Den omdömeslöshet och opålitlighet de ha visat torde för lång tid diskvalificera dem för politiska förtroendeuppdrag. Dessbättre har det redan från början av naturliga skäl stått ett löjets skimmer över våra ledande nazistiska vapendragare — låt oss vara glada över detta.

I andra länder — och framför allt i Tyskland — ligger problemet annorlunda till. Det är självklart att man där vill sanera

den nazistiska pesthärd, som finnes kvar, även sedan krigsförbrytare ha blivit straffade. Många rådgivare ha här skyndat till med sina admonitioner. För egen del känner jag icke någon annan väg än självuppfostrans till frihet och självstyrelse. Välmenande och lärda filistrars förslag att sätta ett 80-millionersfolk i en av främlingar ledd demokratisk elementarskola synes mig lätt nog kunna motverka sitt eget syfte, om förslaget nu vore möjligt att realisera. Och så djupt äro de maktpolitiska idéerna förankrade hos den folkrika tyska nationen, att allvarliga misstag lätt kunna leda till allvarliga konsekvenser.

Men hur svår den kris än är, som Europa nu genomgått och hur betydelsefulla krisens orsaker och det tyska problemet än äro — så tänka vi i dag framför allt på Norden och på Sverige. Aldrig har Nordens yttre splittring varit djupare än under de gångna krigsåren — och aldrig har den nordiska samhörighetskänslan varit starkare. Men denna känsla har alltid blivit närd av faror och olyckor och vattnats av blod och tårar. I lugna och lyckliga tider är den nordiska tanken föga mer än ett sentimentalt tema för tal på kongresser och banketter. Skall det någon gång bliva annorlunda? Den tid har i alla fall kommit, då de nordiska länderna åter kunna räcka varandra handen — »i frihet och under ansvar».

En sak är nämligen klar. Nordens länder äro icke längre fjärrade vid främmande politiska makter och system. 1945 är även för Norden ett frigörelsens, ett befrielsens år. Sundet ligger åter öppet för en fredlig samfärdsel, och det är endast vänner, som taga emot oss på andra sidan. Gränsen till Norge är icke längre en potentiell stridslinje, där fientliga soldater och hotfulla vapen hålla vakt. Finland är på väg ut ur sin svåra dilemma och ut ur gastkramningen. Nordens folk kunna åter andas fritt — och tänka och tala fritt. De kunna också tala fritt till varandra.

De nordiska länderna ha alla — med undantag möjligen för Finland — under åren före världskriget misskött sitt försvar. De ha också dåligt förstått de förebud till vulkaniska utbrott, som den internationella politiken företedde. På dessa punkter ha de föga att förebrå *varandra*, men åtskilligt att observera för egen del, med tanke på framtiden.

Mera omstridd är Sveriges utrikespolitik under kriget. Det har icke saknats röster, enligt vilka vi svenskar skulle klä oss i säck och aska och uppträda som penitenter inför våra nordiska gran-

nar. Naturligtvis kan man ha olika meningar om den ena eller andra åtgärden i vår utrikespolitik. Jag har själv understundom anmält opposition, framför allt mot tryckfrihetspolitiken. Men det är ett par satser, som jag tror vi kunna slå fast. Ingen stat har under det andra världskriget frivilligt och på fullaste allvar gått in i kriget, om det ej gällt att tillvarataga *egna* livsintressen; intet folk har gått in i kampen för att försvara sina grannar. Jag tror också att det är i hög grad sannolikt, att våra nordiska broderfolk, att ministärerna Stauning och Nygaardsvold hade handlat i huvudsak som vi, om de befunnit sig i vårt läge. Under sådana förhållanden behöva vi kanske icke diskutera, vad »den ideala fordring» skulle ha krävt av oss. Vi kunna tillägga, att varken det internationella eller det nordiska samarbetet kan må väl av inbördes anklagelser eller av en svensk penitens. Det svenska folket har helt visst icke heller någon lust att gå till det nordiska samarbetet som mindervärdiga penitenter.

Så stå vi nu inför ett oerhört uppbyggnadsarbete — i Norden som i andra delar av denna söndriga värld. Uppgifterna äro många och stora.

När man talar om återuppbyggnadsarbetet tänker man oftast endast på de ekonomiska, de materiella livsvillkoren. Men även de andliga grundvalarna för vår odling kräva en grundlig översyn och en kraftig förstärkning. Var det icke i sista hand på grund av en andlig farsot, som den sista stora katastrofen gick fram över vår värld? Antiintellektuella dilettanter hade satt den vetenskapliga kritiken ur funktion, hade fördrivit universitetens bästa krafter från sina uppgifter och fallit offer för de obildades vidskepliga vanföreställningar. Då tjeckerna begärde att universitetet i Prag åter skulle öppnas fingo de till svar av de nazistiska herrarna: »När vi ha segrat, behöver Ni inget universitet.» Det mänskliga känslolivets naturliga reaktioner hade förtorkats; religionens bud och humanitetens krav voro lika främmande för Hitler och hans män. »Man tälte», för att citera Tegnér, »ännu religionen, men som ett supplement till polisen.» Och den tyska polisen var så effektiv, att den knappast behövde något supplement. För Kants goda, oegennyttiga vilja fanns det ingen plats i det tredje riket.

Vi svenskar, som förskonats från krigets påfrestningar, ha särskilda möjligheter och därför också särskilda skyldigheter, när det

gäller arbetet i den övernationella vetenskapens tjänst. Vår ungdom är icke skövlad, våra vetenskapliga institutioner äro icke sönderbombade, vår ekonomi är icke till grunden förstörd. Låt oss hoppas, att de svenska statsmakterna skola besinna detta och icke i en otidsenlig överbetoning av det materiella uteslutande ägna sina krafter åt de ekonomiska efterkrigsproblemen.

Universiteten och vetenskapen äro inga exklusiva företeelser, med ingen eller ringa betydelse för samhällets problem. Det moderna samhället kan icke fungera, ja, kan icke ens tänkas, utan en stor stab av vetenskapligt utbildade tjänare. Kyrkan och rättsstaten, hälsovården och folkbildningen kunna icke upprätthållas utan ett ständigt fortgående vetenskapligt forsknings- och utbildningsarbete. Där den vetenskapliga kritiken nedtystas, lämnas fältet fritt för allsköns vidskepelse — de tyska rasteorierna och den tyska dolkstynslegenden lämna oss skrämmande vittnesbörd om vad en ofri vetenskap kan hitta på och — vad den kan försumma.

Där universiteten äro, vad de böra vara, är det icke endast vetenskaperna som förkovras. Vår egen historia visar, vad universiteten har betytt för den sköna litteraturen. Från *Lunds* universitet ha vi fått Dalin, Thorild, Lidner, Tegnér, Rydberg, Bååth, Ola Hansson, Vilh. Ekelund, Gustaf Hellström, Österling, Hjalmar Gullberg och Frans G. Bengtsson. Från *Uppsala* universitet Linné, Geijer, Atterbom, Wallin, Almquist, Wennerberg, Snoilsky, Strindberg, Levertin, Fröding, Karlfeldt, Alb. Engström, Bo Bergman och Siwertz. — Stagnelius och Strandberg ha kortare tider legat vid bägge dessa lärosäten och Bellman har åtminstone läppjat på den lärdom som ett svenskt universitet kan skänka. Från *Greifswalds* svenska universitet ha vi fått Leopold, från *Åbo* akademi Kellgren, Franzén och Runeberg. Så går en djup och bred ström av akademisk bildning genom hela vår sköna litteratur. Den svenska diktens kungsådra har i själva verket hämtat rika tillflöden från de klassiska källor för svensk kultur, som våra lärdomssäten varit och äro.

Våra svenska universitet och högskolor äro självstyrande, fria republiker. Så är frihetsidéen förankrad icke bara i vetenskapens egna krav utan också i vår akademiska organisation. Forskningens och förkunnelsens frihet, kulturlivets autonomi gentemot staten och dess påbud, är en grundläggande och livsviktig princip för oss alla. Vi akademiker kunna också med Tegnér säga: »Jag känner honom rätt väl, frihetens höga Genius, ty jag är svensk

och jag har växt upp med honom.» Intet klerkernas förräderi kan vara allvarligare än förnekandet av den fria forskningens princip. Även Hitler förstod att han träffade det fria samhällslivets hjärtpunkt, när han krossade tanke- och yttrandefriheten, gjorde vetenskapen till en statens galärslav och pressen och radion till regeringens högtalare.

Frihetens problem möta oss i en annan aspekt i det ekonomiska livet. Det är tidens huvudproblem — ty dess lösning får konsekvenser långt utanför den materiella livssfären. Hur skall den politiska friheten, tanke- och yttrandefriheten kunna bevaras i ett av staten dirigerat ekonomiskt samhällsliv? I dessa stora frågor stöta mäktiga intressen och urgamla idéer samman. Här mötas gamla västerländska traditioner och nya erfarenheter från öster och söder. Här mötas diametralt skilda samhällsåskådningar och klassintressen. Dagens fest är icke rätta tillfället att belysa dessa problem. Men måhända våga vi för det sargade Europas skull och för kulturarbetets skull hoppas, att dessa frågor skola kunna lösas i samlingens och samförståndets tecken. Vi våga kanske uttrycka våra förhoppningar i Tegnér's ord: »all verklig politik är i tidens närvarande skick en förmedlande, den är en förlikningsdomstol mellan det nya och gamla: *försoning*, med ett ord är icke blott religionens, utan även statslärans hemlighet.»

Jag har velat snudda vid dessa olika ting — ty det är med dessa problem, som Ni unga skola brottas. Alla samhällsklasser måste deltaga i arbetet på det svenska samhällets utveckling; allra minst får den bildade ungdomen saknas, ty den har ett särskilt budskap, frihetens budskap. Man kan förstå dem, som vilja bygga sig ett elfenbenstorn för dikt eller vetenskap. Men även från det tornet torde aspekter öppna sig över samhället. Alla de, som söka sig till dessa torn, äro kanske icke heller diktare och tänkare; där kan också finnas dagdrömmare och dagdrönare.

I ett välordnat samhälle skall det också finnas elfenbenstorn. Men det skulle kanske icke skada deras skygga och ömtåliga gäster, eremiter och pelarhelgon, om de någon gång bröto sin isolering och gingo ut bland människorna för att studera deras problem. Ett gott samarbete mellan fria människor för det gemensamma samhällets sunda och planmässiga utveckling — det är också en erfarenhet att göra. Det är möjligt att dylika flyktiga besök i samhällets värld icke lämna mera uppseendeväckande eller märkliga resultat. Winston Churchill har kanske ändå rätt när han säger: »När allt kommer omkring måste en människas liv

spikas fast vid *ett* kors, Tankens *eller* Handlingens.» Men den akademiska ungdomen kan knappast svika sin speciella uppgift i det politiska livet: att förfäkta frihetens princip. Ty den är en livsbetingelse för kulturen och kulturarbetet.

Stora uppgifter och stora svårigheter vänta helt visst den svenska ungdomen. Skall den lyckas måste den förstå den förnämliga konsten att göra svårigheterna till en del av sina glädjeämnen och det moraliska modet till sin följeslagare. Då först blir den större än sina uppgifter. Må vi minnas den grekiske tänkarens ord: »Varen förvissade om att lyckan består i friheten och friheten i modet.»
